

Решавање на институционалната сложувалка: Каков модел на Национална институција за Човекови права за Македонија?

Ова излагање е подготвено врз основа на две студии изработени во рамките на проектот “Решавање на институционална сложувалка: Каков модел на Национална институција за Човекови права за Македонија?” реализиран од страна на ЦРИС Студиорум во 2011/2012г: правно-политичка анализа, во која беше разгледа на актуелната институционална поставеност во споредба со меѓународните правни норми кои се однесуваат на Човековите права; и компаративна студија во која беа разгледани НИЧП од Данска, Германија, Хрватска и Шпанија. Експертска група ги дискутираше анализите кои ќе бидат објавени како студија во која ќе бидат вклучени и заклучоците и препораките како од експертската група, така и од финалната конференција која се фокусира на НИЧП во регионот и поконкретно во Македонија.

Вовед

Меѓународното право содржи збир од принципи чија цел е да ги насочат државите при основањето, позиционирањето и функционирањето на Националните институции за Човекови права (НИЧП) во кој се вклучени Принципите кои се однесуваат на статусот на Националните Институции – Париски Принципи (ООН), како и препораките на Европската комисија за борба против расизмот и нетолеранцијата (ЕКРИ, Совет на Европа). Овие стандарди се однесуваат на составот, надлежностите, овластувањата, одговорноста, финансирањето и гаранциите за плуралност. Париските принципи се користат како рамка во која Меѓународниот координативен комитет за Националните институции за промоција и заштита на Човековите права (МКК) ги оценува НИЧП и им доделува акредитивен статус во поглед на нивната усогласеност со Париските принципи; со тоа НИЧП се стекнуваат со одредени права и привилегии (на пр., активно учество на сесиите на Советот за Човекови права).

Македонија немаше акредитирана НИЧП се до октомври, 2011 година. Народниот правобранител на Република Македонија се здоби со статус ‘Б’, т.е. делува во ‘нецелосна усогласеност’ со Париските принципи. Секако, ваква оценка не е никакво изненадување, со оглед на претходните заклучоци и препораки донесени од телата за Човекови права кои се однесуваат на Македонија и препорачуваат земјата да започне процес на реформирање на институционалната поставеност за да биде во согласност со меѓународните стандарди (видете ги, на пример, заклучоците на Универзалниот периодичен преглед на ООН за Македонија од 2009, или извештајот на Комесарот за Човекови права на Советот на Европа од 2008). Другата институција чии карактеристики се квалификуваат како НИЧП во Македонија е Комисијата за заштита од дискриминација. Компаративната анализа на овие институции наспроти постоечките меѓународни стандарди открива многу можности за подобрување.

Идни насоки

Многу од проблемите со кои се соочуваат двете НИЧП според нивната моментална поставеност се слични (промоција, образование и подигање на свест, плуралност и услови за избор, средства, итн). Иако Народниот правобранител е на повисоко ниво во процесот на усогласување со меѓународните стандарди, еден од основните постулати во полето на заштитата и промоцијата на Човековите права е дека државата

никогаш нема доволно механизми и институции за заштита и промоција. Може да се разгледаат неколку опции за реформирање на сегашната институционална поставеност, како што се проширување на мандатите, целосно или делумно префрлање на надлежностите од една на друга институција, или пак спојување на институциите (како на пр. во единствен Центар за Човекови права). За стратешки пристап кон овие проблеми, потребно е

да се отвори процес на широка јавна консултација за реформирање на системот за Човекови права, и истиот да биде поддржан со силна политичка волја и значајни гаранции за одржливост на процесот. Можно е таков процес да трае долго, и поради тоа треба да се разгледа можноста за краткорочни и среднорочни промени, особено во поглед на расположивите ресурси, независноста и плуралноста на овие институции.

Комисија за заштита од дискриминација

Комисијата за заштита од дискриминација (КЗД), основана според Законот за спречување и заштита од дискриминацијата (2010), започна со својата работа во јануари, 2011 година, како прво тело за еднаквост во Македонија. Во контекст на меѓународните стандарди, главни точки за подобрување на КЗД се следните:

Гаранции за плуралност: недоволни, поради тоа што постојат само во смисла на етничка плуралност, но не гарантираат дека составот на КЗД ја отсликува разликоста на општеството во целост.

Членство: формулацијата на условите за членство кои се однесуваат на 'образование и искуство во Човековите права или општествените науки' дава можност за избирање на членови без соодветното знаење и способности во областа на Човековите права, еднаквоста и заштитата од дискриминација.

Надлежности: нема експлицитно наведени надлежности за промовирање на хармонизацијата на домашното законодавство со меѓународните стандарди за Човекови права, за поддршка на ратификација на меѓународни инструменти, или за следење на спроведувањето на препораките на телата за Човекови права релевантни за еднаквоста и борбата против дискриминација; нема експлицитно наведени надлежности за започнување или помагање на формалното образование и стручни обуки; за информирање и советување на релевантните лица во врска со теми во својот мандат, како и мониторинг на ситуацијата со Човековите права во земјата.

Соработка: нема експлицитно наведен мандат за соработка со граѓанското општество.

Достапност: иако основен и оперативен принцип, достапноста на КЗД во однос на инфраструктурата, јазикот, итн. е сè уште отворено прашање.

Отчетност и известување: нема обврска за Собранието да ги расправа извештаите на КЗД, или за извршната власт да присуствува во случај на одржување на иста.

Средства: КЗД нема големо влијание врз висината на средствата кои и се доделени од државниот буџет, поради што се уште не е постигната финансиска независност.

Овие точки претставуваат предизвици кон постигнувањето целосна независност на КЗД.

Народен правобранител на Република Македонија

Народниот правобранител на Република Македонија е уставна категорија (според Уставот од 1991г.) и се регулира со Законот за Народниот правобранител од 2003 година. Институцијата е формирана со претходниот закон од 1997 година, а моментно има акредитација со Б статус од МКК. Следните главни точки за подобрување на институцијата беа посочени:

Гаранции за плуралност: не се предвидени гаранции за плуралност кои го надминуваат принципот на етничка припадност.

Членство: потребна е промена на процедурата за избирање на Народен правобранител и негови/нејзини заменици/чки, од аспект на разгледување на можноста за објавување на позицијата преку јавен повик и отворање поширока консултација со граѓанското општество и другите релевантни актери во земјата.

Надлежности: потребно е зајакнување и проширување на надлежностите во насока на промоција на Човековите права, вклучувајќи ги и формалното и стручното образование, како и информирањето и подигањето на свеста во врска со Човековите права. Проширувањето на мандатот над јавниот сектор и над домашното право кон меѓународното право за Човекови права (надгледување на спроведувањето на препораките дадени од телата за Човекови права) треба да се разгледаат посериозно, но само доколку е проследено со обезбедување доволно дополнителни средства.

Соработка: потребно е зајакнување на соработката на меѓународно ниво, посебно со телата за Човекови права.

Средства: се пријавува недостаток на средства во последните неколку години, посебно во поглед на Националниот превентивен механизам.